

О. Дем'янівська Л. С. Володимир Винниченко: життя, діяльність, творчість: навч. посіб. для студ.-філологів. – К.: Четверта хвиля, 1996. – 256 с.; *Женетт 1998*: Ж. Фигури. В 2-х т. Том 1 – 2. – М.: Изд-во им. Сабашниковых, 1998. – 944 с.; *Тілліх 2005*: Тілліх П. Мужність бути. Небуття і тривога // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2005. – №37. – С. 8 – 29.; *Ткачук 2007*: Ткачук М. П. Наративні моделі українського письменства. – Тернопіль: ТНПУ, Медобори, 2007. – 464 с.; *Ткачук 2002*: Ткачук О. М. Наратологічний словник. – Тернопіль: Астон, 2002. – 173 с.; *Чумаченко 2009*: Чумаченко О. Проза Володимира Винниченка: авторські інтенції та наративні стратегії: Автореф. дис. ... канд. філол. наук / Кіровоградський державний педагогічний університет ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2009. – 20 с.; *Шмид 2003*: Шмид В. Нарратология. – М.: Языки славянской культуры, 2003. – 312 с.

Рецензенти: Гуляк А.Б., д-р філол., проф. (Київ)

Пилипшин С.І., к. філол. наук (Бережани)

Оксана Любімова, к. філол. н. (Чернівці)

УДК 801.633:821.161.2

ББК 83.011.8

Трискладові розміри у творчості поетів Східної України 80 – х років ХІХ століття

У статті розглянуто східноукраїнську поезію у зрізі метрики та ритміки. Досліджено трискладові розміри. У сегменті трискладових форм традиційно превалювали амфібрахічні, зокрема – Амф2, Амф3, Амф4, Амф5 та різностоповики. В означене десятиріччя поети апробували великий пласт дактилічних розмірів: Д2, Д3, Д4, Д5, Д6 та різностопові форми. Переважав чотиристоповий дактиль. Поети зверталися й до анапеста (Ан2, Ан3, Ан4 та врегульовані різностоповики).

Ключові слова: версифікація, силабо-тоніка, метрика, ритміка, віршовий розмір, понадсхемний наголос, зрушення наголосу, цезура, трискладовики, амфібрахій, дактиль, анапест.

Oksana Lyubimova. Three-syllable meters in Works of East Ukrainian Poets of 1880s.

The article explores East Ukrainian poetry in terms of meter and rhythm, with three-syllable meter in the focus of attention. The segment of three-syllable meter is dominated by amphibrachic forms – Amphibrach2, Amphibrach3, Amphibrach4, Amphibrach5 and three-syllable forms with different meters. The poets tested a vast array of dactyls meters over the mentioned decade, namely Dactyl2, Dactyl3, Dactyl4, Dactyl5, Dactyl6 and other metric sequences, is dominated by Dactyl4. The authors also resorted to anapest (Anapest2, Anapest3, Anapest4, and other fixed metric sequences).

Key words: *versification, syllabotonic, metrics, rhythmic, metre, stress shift, supraschemic accent, caesurae, three-syllable meters, amphibrach, dactyl, anapest.*

Оксана Любимова. Трехсложные размеры в творчестве поэтов Восточной Украины 80-х годов XIX века.

В статье рассмотрена восточноукраинская поэзия в аспекте метрики и ритмики. Исследованы трехсложные размеры. В сегменте трехсложных форм традиционно преобладали амфибрахические, а именно – Амф2, Амф3, Амф4, Амф5 и разноstopные амфибрахии. В данном десятилетии поэты апробировали значительный пласт дактилических размеров: Д2, Д3, Д4, Д5, Д6 и разноstopные формы. Преобладал четырехstopный дактиль. Поэты также обращались к анапесту (Ан2, Ан3, Ан4 и урегулированные разноstopные анапесты).

Ключевые слова: *стихосложение, силлабо-тоника, метрика, ритмика, стихотворный размер, внесхемное ударение, сдвиг ударения, тонация, цезура, амфибрахий, дактиль, анапест.*

Українське віршування 80-х років XIX століття частково розглядали Г. Сидоренко [27], Н. Костенко [24], Б. Бунчук [17; 18; 19; 20; 21] та інші літературознавці. Найцінніший кількісний матеріал, поданий у публікаціях названих науковців, стосується творчості найбільших поетів того часу – П. Куліша, М. Старицького, І. Франка, Лесі Українки, П. Карманського. Версифікація інших авторів цього періоду не досліджена. Детальний аналіз поетичних творів десятків українських поетів окресленого десятиріччя щодо метрики та ритмики, систематизація та узагальнення одержаних даних дають можливість одержати повну картину вітчизняної версифікації 80-х років XIX століття.

Зосередимося на особливостях поетичної форми східноукраїнських авторів. Про двоскладові розміри йдеться у попередніх публікаціях [25; 26], тому детальніше розглянемо

аспект трискладовиків.

34% усіх силабо-тонічних творів витримано в річищі трискладовиків. Серед них традиційно превалюють амфібрахічні поезії. Ними укладено 45% від усіх трискладовиків і 15,8% від усіх монорозмірних силабо-тонічних віршів. У свою чергу, на монорозмірні амфібрахії припадає 59%, частка різностопових текстів становить 41%. Українські поети окресленого десятиліття застосували Амф2, Амф3, Амф4, Амф5 та різностоповики. Не проявили цікавості до амфібрахію П. Залозний, В. Мова-Лиманський, О. Кониський, Дніпрова Чайка, Л. Глібов та Я. Щоголів. Амф2 укладено 10% від амфібрахіїв і 4,6% від усіх трискладовиків. До цього розміру звернулися М. Чернявський (у його поетичній палітрі на двостоповик припадає 50% від усіх амфібрахічних творів), Г. Кернеренко (50%), К. Білиловський (25%), Б. Грінченко (19,5%), В. Мова-Лиманський (12,5%), Олена Пчілка (6,6%).

Стосовно ритміки російських трискладовиків М. Гаспаров писав: „Ритм ямба та хорєя визначався переважно розміщенням пропусків наголосу на сильних місцях – у трискладових розмірах пропуски наголосів через природний ритм мови маловживані, і ритмічна різноманітність вірша досягається не ними, а розміщенням словорозділів та понадсхемних наголосів [...]. Схемні наголоси на сильних місцях обов'язкові. Понадсхемні наголоси на анакрузі приблизно такі ж частотні, як і в теоретичній моделі” [Гаспаров 1984: 140 – 141].

Щодо трискладових метрів в українській поезії XIX століття Н. Костенко вважає, що загалом 3 – складові розміри в українській поезії цього періоду «представлені двома основними (переважно амфібрахічними) видами: 1) утворенням на силабічній основі народної пісні або книжної поезії і 2) власне силабо-тонічним, що формувався на національному ґрунті не без впливу західноєвропейської поезії. Першому виду властиві надсхемні акцентні обтяження і пропуски схемних наголосів; другий канонічніший» [Костенко 2006: 186]. До власне другого виду, за класифікацією дослідниці, можемо зарахувати твори Г. Кернеренка «Пісня» (1889), К. Білиловського «Північна пісенька» (1881), М. Чернявського «Пісня бенкетова» (1888). У всіх віршах доволі відчутною є народнописенна силабічна основа,

а також наявні понадсхемні наголоси. У першій поезії фіксуємо 12,5% обтяжень, у другій – 6,3%, в останній їхня частка сягає 18,8%. Наведемо до прикладу перший катрен з «Пісні»

Г. Кернеренка:

Любив я дівчину

uluulu

За карії очі,

uluulu

Кохав її широко,

ululuu p/cx

Кохав що є мочі [Кернеренко 1890: 19]. uluulu

Подібною за своєю ритмічною структурою є також байка Олени Пчілки «Мама й цукерки» (1886), частка понадсхемних наголосів становить 14%. У віршах М. Чернявського «Одна я на світі...» (1887), «Зоряний шлюб» (1888) і Б. Грінченка «Вечір» (1883) також вбачаємо наспівний ритм, але в них відчутнішою є силабо-тонічна основа.

Двостоповиком укладено п'ятичастинний, великий за обсягом твір (116 рядків) Б. Грінченка «Іван Попович» (1886). Ритм поезії витримано чітко. Частка обтяжень становить лише 1%. Усереднений відсоток рядків із понадсхемними наголосами у творах із ритмом Амф2 становить 7,3%, атонацій немає.

Амф3 (16% від амфібрахіїв і 7% від усіх трискладовиків) апробували у своєму поетичному доробку А. Бобенко (75% від усіх амфібрахічних творів поета цього періоду), Леся Українка (50%), М. Старицький (40%), Я. Жарко (33,3%), Б. Грінченко (11,7%). У творчості В. Самійленка, К. Білиловського, М. Кононенка та І. Манжури частка творів із ритмом Амф3 незначна. Ці автори вдалися до названого розміру по одному разу.

Ритм тристоповика у східноукраїнських поетів витримано чітко. У творах здебільшого не фіксуємо суттєвих ритмічних «зрушень» чи «вкраплень» іншорозмірних рядків, лише у поемі М. Кононенка «Мати» (1887) у канву тристопового амфібрахія «вплітаються» верси Амф4 і Амф2 (8,3% від усіх рядків тексту).

У деяких віршах спостерігаємо понадсхемні наголоси та атонації. Так, у творі А. Бобенка «Малярія в Маремах» (1888)

налічуємо 10% обтяжень, 1,6% зрушень наголосів і 5% атованих рядків, атонації фіксуємо на I стопі. Понадсхемні наголоси також відзначаємо у рядках творів Я. Жарка «Могила» (1882) і «В степах України безкраїх...» (1884), Б. Грінченка цикл «Н. Н.» (1885) та І. Манжури «На пасіці» (80 – і). Обтяження наявні й у вірші К. Білиловського «Сум» (1880). Наведемо перший катрен поезії:

Знов камінь на серці великий,	⏟⏟⏟⏟⏟⏟⏟	Амф3, п/сх
Знов сум обгорнув мою душу,	⏟⏟⏟⏟⏟⏟⏟	Амф3, п/сх
Обняв наче жах мене дикий,	⏟⏟⏟⏟⏟⏟⏟	Амф3
Вчуваю, що плакати мушу		[Білиловський 1981: 74]. ⏟⏟⏟⏟⏟⏟⏟ Амф3

У середньому, частка рядків із обтяженнями у творах із ритмом Амф3 сягає 15,2%, кількість рядків з атонаціями значно менша – 0,7%.

До Амф4 у зазначений період зверталися більшість авторів Східної України. У річищі чотиристоповика витримано 33% від амфібрахічних і 14,8% від усіх трискладових розмірів. Найчастіше до Амф4 вдавався І. Манжура. Цим розміром укладено 54% від усіх амфібрахіїв поета окресленого десятиліття. Тяжів до нього й Б. Грінченко, серед його амфібрахічного масиву частка чотиристоповика становить 17,6%.

У чотиристоповику поети здебільшого витримували „правильність” ритму, однак у вірші В. Самійленка «Ридання душі» (1884) всередині твору (у третій строфі) несподівано з’являється один анапестичний рядок:

Великий	жаль	душу	тоді
огортає	⏟⏟⏟⏟⏟ ⏟⏟⏟⏟⏟	Амф4, п/сх	
По	загублений	давній	її
чистоті,	⏟⏟⏟⏟⏟ ⏟⏟⏟⏟⏟	Ан4	
Як	їй,	мов	дитині,
раєм	⏟⏟⏟⏟⏟ ⏟⏟⏟⏟⏟	Амф4	здавалося
Все	боже	створіння	на
безкраїм,	⏟⏟⏟⏟⏟ ⏟⏟⏟⏟⏟	Амф4	світі
І	люди	вбачались,	як
	⏟⏟⏟⏟⏟ ⏟⏟⏟⏟⏟	Амф4	в
			небі
			святі

[Самійленко 1990: 36].

Появу одного рядка Амф3 фіксуємо у поезії Б. Грінченка «Горе вам!» (1886). Тристоповиком також завершується невелика поезія Олени Пчілки «Пісні минулого» (1886).

У чотиристоповиках М. Кононенка «Маруся» та «Спомин» (обидва – 1885) «чистоту» розміру порушують понадсхемні наголоси та «вкраплення» іншорозмірних рядків. Так, у першому вірші частка обтяжень становить 22,5%, а в 40-му рядку з'являється Амф2. Другий твір «помережаний» рядками Х6, а також «несилабо-тонічними» версами («*Без кінця й початку, знай собі шумить...*» 001010||10101; «*Розлігшися пишно скрізь по берегах...*» 010010||10001; «*І своєю тінню любо спочивають...*» 001010||100010; «*Дніпр, хіба ріднею назову глибокий...*» 100010||001010; «*Бо й він на сім світі, як і я один...*» 010110||00101), у процентному відношенні їх 29, частка понадсхемних наголосів складає 16,6%.

Наявність додаткових наголосів та іншорозмірних рядків у поезії Лесі Українки «Чого то часами, як сяду за діло...» помітив Б. Бунчук. Учений дає такі пояснення: «16-й рядок має схему Д4 («Збуджу огонь я у серці чий»). У III строфі наявні цезурні зміщення, а у 6-и рядках (30%) – додаткові наголоси у I, III і IV стопах на 1 – у і 3 - у складах» [Бунчук 2001: 10].

Понадсхемні наголоси також спостерігаємо у чотиристоповиках І. Манжури. У вірші «Декому» їх частка становить 10%, у «Сіяльникові» – 15%, у «Минулому» – 16,6%, у поезіях «Не треба мені тії слави людської» і «Коли твою душу нудьга наполяже...» – 25%, у «Шинкареві та мірошникові» – 31%. Обтяження фіксуємо також у віршах Б. Грінченка «Я мучився довго» – 8% і «Мое щастя» – 17% (обидва – 1886). У творах Я. Жарка «І місяць червоний, і сонце, і зорі...» (1884) – 8%, «Бранець» (1887) – 9%. У поезії К. Білиловського «Агат» (1889) – 4%, у вірші Олени Пчілки «Кохані речі» (1886) – 7%, у творі П. Куліша «Дума про курочку з курчатами» – 9,4%.

Не фіксуємо обтяжень у чотиристоповиках К. Білиловського «З Альпів» (80-і), М. Чернявського «Лле золоте сонце, квітки розвиває...» (1887) та у перекладі з Й. Гете «Лісовий цар» (1885) Б. Грінченка.

Кількість рядків із понадсхемними наголосами у творах, написаних Амф4, становить 10%, відсоток рядків з атонаціями – 0,35.

Не минули у своєму метричному репертуарі східноукраїнські автори й Амф5 (2,3% від амфібрахічних віршів і 1% від усіх трискладовиків періоду). До цього розміру вдалися Б. Грінченко у поезії «Своїм братам» (1884) і М. Старицький у вірші «До Дунаю» (1882). Будова обох творів навіває уявлення про своєрідний гекзаметр. Ось фрагмент поезії М. Старицького:

«Дунаю! Дунаю! Наш діду старезний,
коханий! 0 1 0 0 1 0 || 0 1 0 0 1 0 0 1 0
Чого каламутний? Чи крові напився ти
п'яний? 0 1 0 0 1 0 || 0 1 0 0 1 0 0 1 0
Ревеш, скаженієш, аж хвилі червоні
повстали, 0 1 0 0 1 0 || 0 1 0 0 1 0 0 1 0
Шумують, скакають, зірвати силкуються
скали» 0 1 0 0 1 0 || 0 1 0 0 1 0 0 1 0

[Старицький

1963: 134].

Усереднений процент рядків із понадсхемними наголосами у творах із ритмом Амф5 – 8,5, атонацій не зафіксовано.

На врегульовані різностоповики припадає 35,2% від усіх амфібрахічних структур періоду. Серед них превалюють поезії з чергуванням 4- і 3-стопових рядків. Розміром Амф4343 витримано 77,4% від усіх різностоповиків.

Найбільше тяжіє до цього метра Б. Грінченко. У його поетичному доробку на Амф4343 припадає 53% від усіх амфібрахіїв (серед них два твори великі за обсягом: «До народу», 1884 (75 рядків) і балада «Смерть отаманова», 1888 (85 р.). Активно зверталася до означеного розміру й Олена Пчілка: ним написано 46,6% поезій від усіх її амфібрахіїв. Різностоповик був також «улюбленим» для І. Манжури (30,7%). По одному віршеві, виконаному Амф4343, фіксуємо у творчості М. Старицького («До броні!», 1882), П. Куліша («Заспів», 1884), В. Самійленка («Сумна наша пісні, як наше життя...», 1885), А. Бобенка («Запряжений кінь мій стоїть у порога...», 1884) і Г. Кернеренка («Як думка на небі засяє-блисне...», 1889).

У деяких поезіях спостерігаємо «зрушення» розміру. Так, у творі Олени Пчілки «Сердечні турботи» (1883) на тлі Амф4343 місцями з'являються катрени, укладені Амф4443 (36,3%).

Один дольниковий рядок наявний в останній строфі вірша І. Манжури «Зайко та Жаби» (80-і). Проте його поява серед чіткого ритму Амф4343 має, радше, випадковий характер. Подібну картину спостерігаємо у поезії Г. Кернеренка «Як зірка на небі засяє-блисне...» (1889). У другій строфі зрушення ритму утворюється завдяки чотириріктному дольнику.

Амф42343 фіксуємо у творі Лесі Українки «Великеє місто. Будинки високі...»:

Великеє		місто.		Будинки
високі,	У	У	У	У
	У	У	У	У
	У	У	У	У
ліку!	У	У	У	У

Веселюю				чутно
музику.	У	У	У	У
Розходяться	У	У	У	У
широкі,	У	У	У	У

Скрізь видно ту юрбу велику [Українка 1975: 94]. Розмір Амф434344 властивий віршеві В. Самійленка «Пісня про віщого Василя» (1888). Поезія написана на кшталт Пушкінського твору «Как ныне собирается вещий Олег...» лише в сатиричному варіанті:

Гей,	нині	лаштується	віщий
Василь	У	У	У
«Хахлам»	У	У	У
	У	У	У

помстити,	У	У	У	У
Їх	У	У	У	У
вірші	У	У	У	У
і	У	У	У	У
прозу	У	У	У	У
за	У	У	У	У
буйний	У	У	У	У
їх	У	У	У	У
стиль	У	У	У	У
Він	У	У	У	У
буде	У	У	У	У
черкати	У	У	У	У
й	У	У	У	У
палити.	У	У	У	У

Схопив	олівець	і	в	цензуру
біжить,	У	У	У	У
Од	У	У	У	У
гніву	У	У	У	У
засапавсь	У	У	У	У
і	У	У	У	У
страшно	У	У	У	У
харчить	У	У	У	У

[Самійленко

1990: 103].

Амф43443 представлений віршем І. Манжури «Кобзар» (1888):

Кобзар-переходець бредє ось
 селом, 0100010||01001
 На плечах полатана
 свита; 010||010010
 Нависла сивизна йому над чолом –
 0100010||01001
 Линіє на сонці, немов
 серебром 0100010||01001
 Де тирса росою укрита [Манжура
 1961: 173]. 0100010||010

Цікавий різностоповик дала Олена Пчілка у жартівливій поезії «Шлюбні метаморфози» (1885) – Амф343343. Вірш розпочинається так:

Моя ти кохана голубко! 0100010||010
 Хотів я давненько сказати
 тобі: 0100010||01001
 Чогось мов не так вже гарненько 010||0100010
 Ти ходиш, – не так чепурненько, 010||0100010
 Як перше ходила!... А здумай
 собі 0100010||01001
 Недавні часи тії, любко... [Пчілка
 1886: 86]. 01000100||10

Ще оригінальніший розмір Амф33334443333 застосувала поетеса у творі (також жартівливому) «Літні знайомості» (1885).

Амф4344 властивий віршеві Я. Жарка «Далеко поїхав козак на чужину...» (1884). Окрім понадсхемних наголосів (19%), у поезії наявне «вкраплення» двох силабічних рядків, які ще більше підсилюють відчуття народнопісенності тексту. Наведемо перші дві строфи:

Далеко поїхав козак на
 чужину 0100010||0100010 Амф4
 На любім коні
 воронім... 010001||001 Амф3

Покинув на ввесь вік свою
Україну 0100011||0100010 Амф4
Не бачиться мила тобі вже із
ним. 0100010||010001 Амф4
Навіщо сумуєш, горюєш та
плачеш, 0100010||0100010 Амф4
Щодня на могилу
ідеш, 0100010||01 Амф3
Все дивися, не вернеться, его не
піджидай, 0100||0100||010001 4+4+6
Не вернеться, не
вернеться, 0100||0100||010001 4+4+6
сама не пропадай [Жарко 1884: 102].

Розмір Амф223223 апробував Г. Кернеренко у творі
«Хоть горе, хоть радость...» (1889):

Хоть горе, хоть радость 0100010 Амф2
У світі тобі 010001 Амф2
В широкому світі спіткнеться; 01000100010 Амф3
Любов чи сумління 0100010 Амф2
Зустріне тебе – 010001 Амф2
Все в світі, знай, все це
минеться. 1101100010 Амф3, п/сх

[Кернеренко

1890: 8].

До неврегульованих різностоповиків (5,6% від амфібрахіїв) у цей період зверталися Олена Пчілка у байках та жартах «Учениця й учень» (1885), «Терешко», «Галюня», «Хатне багаття» (верси у цьому жарті вибудовуються за принципом Амф4343 – Амф4 – Амф4443 і т. д.), «Байка предковічна», (усі – 1886).

Невпорядкований різностоповик використав також Я. Жарко у творі «Невольник» (1884). У ньому наявні рядки зі змінною анакрузою («Молодий парубійка, невольник нещасний...» 00100010||0100010; «Тяжка неволя держить...» 10001001; «Дні все минають. Вбивається бідний...» 100010||0100010).

Східноукраїнські поети зазначеного періоду часто вдавалися до дактиля. Цей метр характерний для 32,3% від трискладовиків і 11,3% від усіх монорозмірних силабо-тонічних

творів. У свою чергу на монорозмірні дактилічні структури припадає 66,6%, на різнорозмірні – 33,3% від усіх дактилів. Митці апробували такі розміри: Д2, Д3, Д4, Д5, Д6 та різностоповики. Унікали цього метра в окреслене десятиліття лише М. Кононенко та Л. Глібов. Активно використовували дактиль Б. Грінченко (20% від усіх силабо-тонічних віршів автора цього періоду), М. Чернявський (20%), Олена Пчілка (14,2%), І. Манжура (13%), В. Самійленко (4%).

До Д2 вдався М. Чернявський у віршах «Засуха» і «Ніченько, нічко...» (обидва – 1888). У першому творі наявні атонації на I стопі у I і II строфах. Один раз фіксуємо обтяження (5%). Початок «Засухи» такий:

Сонце палає	└┐┐┐┐┐
В дивнім огні	└┐┐┐┐
I поринає	┐┐┐┐┐ атон. I
В хмари курні [Чернявський 1959: 63].	└┐┐┐┐

У другому творі автор дотримався чіткості ритму повністю. Зрушень наголосів та обтяжень немає. Поезія наспівна за своєю інтонаційною структурою:

Ніченько, нічко,	└┐┐┐┐┐ Д2
Зоряна, ясна,	└┐┐┐┐┐ Д2
Тихо-пестлива,	└┐┐┐┐┐ Д2
Мрійно-прекрасна! [Чернявський 1959: 74].	└┐┐┐┐┐ Д2

Загалом частка двостоповика від усіх дактилічних структур східноукраїнських поетів цього періоду становить 3%.

Загальний відсоток рядків з обтяженнями у творах, написаних Д2, становить 2,5, процент рядків з атонаціями – 5.

Д3 укладено 22,2% від усіх дактилічних творів періоду. Фіксуємо цей розмір у творчості Б. Грінченка (саме в його метричному репертуарі найбільше таких віршів – 22,2% від усіх дактилів поета), Олени Пчілки, О. Кониського, І. Манжури, Дніпрові Чайки, В. Мови-Лиманського, А. Бобенка та Г. Кернеренка.

Тристовик властивий віршам Б. Грінченка «Коханій» (1883), «Згадка» (1885), «Безсонна ніч» (1885) і «Гроза» (1889). У

першій поезії частка рядків із понадсхемними наголосами незначна – 3,5%, але наявні чимало версів з атонаціями – 21,4% (від загальної кількості рядків) на першій стопі. У «Грозі» – 17% атонацій також на першій стопі. Наведемо перший катрен «Грози»:

Мовчки насунули хмари	└┐┐┐┐┐┐┐┐┐
I	заягли
округи,	┐┐┐┐┐┐┐┐┐ атон. I
I	потьмарились
одразу	┐┐┐┐┐┐┐┐┐ атон. I

Луки, поля і луги [Грінченко 1903: 202]. └┐┐┐┐┐┐┐

Рядки з атонаціями на I стопі також засвідчені у «Зірчиних чарах» (1882) Дніпрові Чайки, у вірші «Згуба» та у байці Олени Пчілки «Совка». У першому творі їх частка становить 17,5%, у другому – 25%, у третьому – 11,5%.

У поезії О. Кониського «Філантропи» (1881) в останньому катрені твору несподівано з'являється рядок АмфЗ. Загалом розмір витримано «правильно», спостерігаємо одну атонацію на I стопі, обтяжень немає. Ось як виглядає остання строфа вірша:

Так філантропи потіють	└┐┐┐┐┐┐┐┐┐ ДЗ	
Для	вбогих,	голодних
дітей;	┐┐┐┐┐┐┐┐┐ АмфЗ	
Дітки ж дурненькі не вмють	└┐┐┐┐┐┐┐┐┐ ДЗ	
Славити	«добрих	людей»... [Кониський 1886: 39].
	└┐┐┐┐┐┐┐┐┐┐ ДЗ	

У творі А. Бобенка «Осінь холодна на дворі...» (1884) спостерігаємо появу одного рядка зі зрушенням наголосу, що становить 6,3% від усіх рядків вірша («На полі вівці й телята» ┐┐┐┐┐┐┐┐┐).

Кількість рядків із понадсхемними наголосами у поезіях, написаних ДЗ, – 2%, відсоток версів із пропуском наголосів – 10.

Найуживанішим розміром серед дактилічних структур є Д4. У річищі чотиристоповика витримано 35% від усіх дактилів періоду. Не минули його у своєму поетичному доробку І. Манжура (саме у його творчості фіксуємо найбільше чотиристоповиків – 60% від усіх дактилічних творів автора 80-х років), М. Чернявський, Леся Українка, Б. Грінченко, Я. Щоголів,

В. Самійленко, Олена Пчілка, К. Білиловський, П. Залозний, Я. Жарко та Г. Кернеренко.

У чотиристоповику поети переважно витримували «правильний» ритм і цезуровий поділ. Так, у творі К. Білиловського «Дайте-бо жить!» (надр. у 1887) фіксуємо незмінну цезуру на II стопі. У першій строфі вона витримана чітко, лише в останньому рядку зміщена на один склад; у подальших строфах цезуровий поділ також витримано, але зі «стрибками» на один або два склади. Н. Костенко зараховує цю поезію до першого виду, тобто до 3 –складових розмірів, що утворені на силабічній основі народної пісні або книжної поезії [Костенко 2006: 186]. Наспівність вірша ще більше підсилюється внутрішнім римуванням. Ось як виглядає перший восьмирядник твору:

В	чарах	кохання	мос
дівування	┌○○○┌ ○○○○┌		Д4
Хочу	я	вільно,	як пташка,
прожить,	┌○○○┌ ○○○○┌		Д4
Вільне	обрання		і вільне
кохання,	┌○○○┌ ○○○○┌		Д4
Серденьку	воля,		як хоче
любить!..	┌○○○┌ ○○○○┌		Д4

[Білиловський 1981: 72].

Усереднений відсоток рядків із понадсхемними наголосами у поезіях із ритмом Д4 – 5,7, з атонаціями – 8,2%.

Ритм Д5 властивий 6,3% від усіх дактилічних структур цього періоду. Його апробували у своїй поетичній творчості 80-х років П. Куліш та Б. Грінченко, імітуючи античні метричні розміри.

Наведемо приклад з Грінченкового твору «Молоді сльози» (1885):

Дівчина	гірко	дрібними	сльозами	так
плаче.	┌○○○┌ ○○○○┌○○○┌			
Личко	вродливе	рум'яне	і	пишне
дівоче	┌○○○┌ ○○○○┌○○○┌			
Радістю	звикло,	здоров'ям	і	щастям
пишати	┌○○○┌ ○○○○┌○○○┌			

Звикли всі бачить на йому розкішні
 троянди 10010010||010010

[Грінченко 1903: 92].

Середня кількість рядків з обтяженнями у творах, написаних п'ятистоповим дактилем, становить 2,5%, процент рядків з атонаціями – 3,2.

Уявлення про силабо-тонічний відповідник гекзаметра, переданого „чистим” Дб, навіває структура твору В. Самійленка «Веселка» (1888). У вірші наявні три дольникові рядки, цезура рухома. Поезія астрофічна і неримована. Фіксуємо чотири атонації на першій стопі, одне зрушення наголосу і 1 понадсхемний наголос. Усі клаузули жіночі. Про вдало обраний розмір до цього твору дослідник поетової творчості О. Бабишкін зазначив: «Самійленкові тут доречно прислужився гекзаметр з його розміреним плином мови, з його спокійно-впевненою констатацією того, що не може бути порушене нічим і ніким, як радісне явище природи – веселка» [Бабишкін 1963: 57].

Фрагмент Самійленкового гекзаметра такий:

Гарна, розцвітлена пишно веселка півнеба підперла, □

В воду прозору річки спутивши кінці
 кольористі [Самійленко 1990: 50].

10010010010||010010

10010010010||010010

32% від усіх дактилічних структур означеного десятиліття припадає на врегульовані різностоповики. Найчастіше східноукраїнські поети зверталися до чергування 4- та 3-стопових рядків (72%). Найбільше творів із ритмом Д4343 фіксуємо у метричному репертуарі Б. Грінченка (33,3% від усіх дактилічних поезій автора, серед них віршоване оповідання «Дочка», 1887) та І. Манжури (30%). До названого розміру також вдалися Олена Пчілка, М. Старицький, Г. Кернеренко та Я. Жарко. Наведемо приклад із «Колискової» О. Пчілки:

Спи, моя доненько, спи, моя
 доленько! 100100||100100

Я колишу на руках; 1001001

А як заснеш, моя ясна зоренько, –
 0001||00100100

Сяду в тебе в головах [Пчілка 1886: 9]. $\perp\cup\cup\perp\cup\cup\perp$

Окрім чергування чотиристових та тристових дактилічних рядків, фіксуємо такий цікавий різностоповик як Д3343. Цей розмір властивий сатиричному віршеві В. Самійленка «Російська серенада» (1888). У ньому відчутні Некрасівські інтонації. Ось перший катрен твору:

Нащо здалась нам культура, $\perp\cup\cup\perp\cup\cup\perp$

Нащо новії думки? $\perp\cup\cup\perp\cup\cup\perp$

Є в нас широка російська
натура, $\perp\cup\cup\perp\cup\cup\cup\cup\perp$

Є в нас міцні канчуки [Самійленко 1990: 111]. $\perp\cup\cup\perp\cup\cup\perp$

Цікава й будова поезії О. Романової «Літня ніч». Твір виконано розміром Д223223. Перший шестивірш такий:

Нічко лукавая, $\perp\cup\cup\perp\cup\cup$

Нічко цікавая, $\perp\cup\cup\perp\cup\cup$

Нащо людей чарувать? $\perp\cup\cup\perp\cup\cup\perp$

Квітами віяла, $\perp\cup\cup\perp\cup\cup$

Зорями сіяла... $\perp\cup\cup\perp\cup\cup$

Як тії зорі достать? [Романова 1896: 720]. $\perp\cup\cup\perp\cup\cup\perp$

Не менше оригінальним за своєю структурою є твір П. Куліша «Квітка з сльозами» (надр. у 1883 р.). Вірш укладено терцетами з розміром Д224, приміром:

Квітки з сльозами, $\perp\cup\cup\perp\cup$ Д2

Сльози з квітками $\perp\cup\cup\perp\cup$ Д2

Не розлучаються, сестро, ніколи $\cup\cup\cup\perp\cup\cup\cup\cup\perp\cup\cup\perp\cup$ Д4, атон.
[Куліш 1998: 490].

У результаті римування останнього рядка першого терцета з останнім другого ми маємо графічно розмежований шестивірш із розміром Д224224:

Скроплюють

сльози, $\perp\cup\cup\perp\cup$ Д2

Пишні

рози, $\perp\cup\cup\perp\cup$ Д2
 Свої розкішні величні престоли [Куліш
 1998: 490]. $\perp\cup\cup\perp\cup\|\cup\perp\cup\cup\perp\cup$ Д4

Невпорядковані різностоповики представлені чотирма поезіями (6,3% від усіх дактилів). Д2–6 характерний для великого за обсягом (190 рядків) твору Б. Грінченка «Чия робота важча» (1889). Невпорядкованим різностоповиком Д3 – 5 укладено поезію Лесі Українки «Сонечко встало, прокинулось ясне...» (1888). Вірш поетеси «Завітання» (1888), що навіває уявлення про силабо-тонічний відповідник гекзаметра, має розмір Д6–5.

Д6–5 апробувала у своїй поетичній палітрі Олена Пчілка в переспіві «Ліади» (1886).

На анапестичні твори припадає 22,5% від 3 - складовиків і 8% від усіх монорозмірних силабо-тонічних віршів окресленого десятиліття. Частка монорозмірних анапестів становить 63,6%, різнорозмірних – 36,4% від усіх анапестичних поезій періоду. Цей метр застосували Леся Українка (16,6% від усіх силабо-тонічних текстів поетеси 80-х років), Б. Грінченко (13,6%), В. Самійленко (12,5%), Г. Кернеренко (12,5%), О. Кониський (11,5%), І. Манжура (10,4%), М. Старицький (9%), М. Чернявський (8%), П. Куліш (3,75%), Олена Пчілка, П. Залозний. Два останні автори дали лише по одному анапестичному творові. Поетами були апробовані такі розміри як Ан2, Ан3, Ан4 та врегульовані різностоповики.

Ан2 укладено 13,6% від усіх анапестичних текстів. До нього вдалися О. Кониський у творах „Заспів до поеми «Гуцул» (1884), «Не для мене прийшла...» (надр. у 1881), М. Чернявський у вірші «Товаришеві» (1888), В. Самійленко у поезії «До душі» (1885) та Г. Кернеренко у творі «Моя перша любов» (1883).

У двостоповиках поети здебільшого витримували «правильний» розмір, у жодному з них не фіксуємо ритмічних «збоїв». У деяких творах спостерігаємо наявність обтяжень. Приміром, у «Заспіві до поеми «Гуцул» О. Кониського частка понадсхемних наголосів становить 16,6%, у вірші «Товаришеві» М. Чернявського – 12,5%, у поезії В. Самійленка «До душі» – 10%. У всіх творах наявні лише чоловічі співзвуччя. До прикладу

наведемо перший катрен поезії Г. Кернеренка «Моя перша любов»:

Я садочок розвів, u u l u u l

Невеличкий садок: u u l u u l

В тім садку посадив l u l u u l п/сх

Прехороший цвіток [Кернеренко 1890: 20]. u u l u u l

Загалом кількість рядків з обтяженнями у творах з ритмом Ан2 – 10%, версів із пропуском схемного наголосу немає.

На анапестичні тристоповики припадає 36,3% від усіх анапестів періоду. Найбільше таких творів фіксуємо у поетичній творчості Б. Грінченка – 58,3% від усіх анапестичних структур поета 80-х років. До Ан3 зверталися також М. Старицький, П. Куліш, В. Самійленко, Леся Українка, Олена Пчілка та І. Манжура.

Трискладовики авторів характеризуються «чистотою» розміру та невеликою кількістю атонованих рядків. Так, у великій за обсягом (351 рядок) астрофічній неримованій казці Б. Грінченка «Дівчина Леся» (1886), витриманої в річищі Ан3, фіксуємо незначну частку понадсхемних наголосів – 14% і тільки одну атонацію у першій стопі VII розділу твору. Більше обтяжень спостерігаємо у Грінченкових віршах «Сон» (1886) – 20% (поезія складається з 20 рядків), «Не гордуй ти життям молодим (1884) – 12,5%, «Хлопцеві» (1883) – 11%, «Хлібороб» (1884) – 10%, у М. Старицького «До М. Лисенка» (1882) – 10%.

3,5% понадсхемних наголосів фіксуємо у вірші В. Самійленка «Прожиті сили» (1886), проте у ньому немає атонованих рядків. Немає атонацій і обтяжень й у його творі «Пригода» (1888). Початок першої поезії такий:

Його молодість шумно пройшла, u u l u u || l u u l

А недоля з дитинячих літ u u l u || u l u u l

Розвинутись йому не дала, u u l u || u l u u l

Щоб справдити найкращий завіт u u l u || u l u u l [Самійленко 1990: 44].

Трохи більше понадсхемних наголосів фіксуємо у поезії П. Куліша «Побратими» (до 1883 р.). Частка обтяжень у творі сягає 33,3%.

Додаткові наголоси спостерігаємо у трискладовиках Лесі Українки «Далі, далі від душного міста!» (1888) та «Напровесні» (1889). У першому творі додаткові наголоси на першому складі I стопи мають 38,8% рядків. У другій поезії вони наявні у 33,6% версів.

Усереднений процент рядків із понадсхемними наголосами у поезіях, написаних тристоповим анапестом, сягає 19,4, атонацій не зафіксовано.

В окреслене десятиліття східноукраїнські поети зверталися до Ан4. Чотиристоповик характерний для поетичних творів В. Самійленка, М. Чернявського та Б. Грінченка. Загалом частка Ан4 у цей період незначна – 7% від усіх анапестичних поезій 80-х років.

Твори, витримані у річищі Ан4, характеризуються чіткістю ритму, в них не спостерігаємо «вкрапель» іншорозмірних рядків. У ряді віршів фіксуємо додаткові наголоси. Наприклад, у 14-тирядковій поезії Б. Грінченка «І молилася я, й сподівалася я...» (1881) їх відсоток сягає 35,7. Помічаємо чітке розташування цезури:

	І молилася я, й сподівалася я,	уу уу уу уу
	Чи не гляне хоч раз любо доля	
моя.	уу уу у у уу п/сх	
	І минали літа, дожидала	
її,	уу уу уу уу	
	Та даремні були сподівання	
мої.	уу уу уу уу	

[Грінченко

1903: 11].

Чітке цезурування всередині рядків наявне у чотиристоповику В. Самійленка «Українська мова» (Пам'яті Т. Шевченка, 1885), однак вже на початку твору з'являються додаткові наголоси:

Діама	нт	дорогий	на	дорозі	лежав,
—		уу уу уу уу			

Тим великим шляхом люд усякий минав,
 101001||101001 п/сх
 І ніхто не пізнав діаманта
 того. 001001||001001
 Йшли багато людей і топтали
 його 101001||001001 п/сх

[Самійленко 1990: 39].

Загалом частка понадсхемних наголосів у творі становить 30%.

Незмінний цезуровий поділ після II стопи наявний також у вірші М. Чернявського «Литвини» (1889). Окрім того, усі три поезії характеризуються чоловічими співзвуччями.

Кількість рядків із понадсхемними наголосами у творах, написаних Ан4, становить 26,3%, атонацій немає.

Рідкісний розмір Ан5 застосував П. Куліш у фрагменті поеми „Маруся Богуславка”:

На солomé гнилій, мов той пес-волоцюга, лягають,

Полягавши, слъозами один одного обливають,

Україну простору та вольну, свій рай, споминають [Куліш 1998: 122].

001001||0010010010
 0010010||010010010
 0010010010||110010 п/сх

Тут спостерігаємо змінну цезуру. Частка рядків із понадсхемними наголосами велика – 20%. Атонацій немає.

У своєму метричному репертуарі поети активно використовували анапестичні врегульовані різностоповики, їхня частка становить 43% від усіх анапестів зазначеного десятиліття. Серед них половина представлена чергуванням 4- та 3-стоповиків. Ан4343 властивий творам І. Манжури (саме у його метричній палітрі фіксуємо найбільше таких поезій – 62,5% від усіх анапестичних структур поета цього періоду) «Божевільний», «N.N», «Мов дитя у тіснім сповиточку те хворе...», «Остання ніч», «Спасибі тобі» (80-і роки), Б. Грінченка «Наша доля» (1881), «Тепер», «Годі» (обидва – 1885) та М. Старицького «На спомин Т. Г. Шевченка» (1881) і «Дочка Ієфая» (1882).

Наведемо перший катрен поезії Б. Грінченка «Наша доля»:

Ні, не радість в житті нам судилась
 усім, 101001||101001
 Ми не щастям на світі впивались,
 — 0010||010010
 Нас вітало життя тільки горем
 тяжким, 001001||001001
 І ми з мукою, з горем
 збратались 001001||0010

[Грінченко

1990: 35].

Широкого застосування у східноукраїнських поетів цього періоду набув ризностоповик зі структурною схемою АН223223. Така форма вірша властива творам П. Куліша «Божий суд» (1882) і «На чужині» (надр. у 1883), І. Манжури «Повесні» та балада «Ренегат» (80-і роки), В. Самійленка «Веселиться земля» (1888), Г. Кернеренка «Сон» (1886) та П. Залозного «За сестрою» (1884). Усі названі вірші досить схожі між собою, особливо римуванням ааВссВ. До прикладу, у Самійленка:

Веселиться земля, 001001 АН2
 Зеленіють поля, 001001 АН2
 Розвилися гаї і діброви; 0010010010 АН3
 Соловейко в садку 001001 АН2
 Тьохка пісню дзвінку; 101001 АН2 п/сх
 Од квіток дух несеться чудовий 0011010010 АН3 п/сх

[Самійленко 1990: 52].

Основу ритму твору Б. Грінченка «Скоро, може, побачу я степ...» (1885) становить врегульоване чергування чотиристових та тристових рядків (АН43443):

Скоро, може, побачу я степ той
 широкий, 1010010||010010 п/сх
 Що тепер під снігами лежить, 0010010010

 І як він, так і я буду там
 одинокий, 001001||0010010
 Буде братом мені тільки смуток
 глибокий 001001||0010010

І із їм я удвох буду жить...[Грінченко 1963: 56]. 001001001

Цікаву будову має поезія О. Кониського «В ясну ніч у садок...» (1881). Кожна строфа, укладена чотирма двостоповими рядками, закінчується АнЗ (Ан22223):

В ясну ніч у садок 101001

Вже не ходить вона, 001001

Не пригорне мене, 001001

Не підставить чола 001001

Під гарячії губи мої [Кониський 1886: 46]. 001001001

Подібну будову має твір В. Самійленка «Як-то весело жить на Україні...» (1886), однак у ньому 10-тирядкова строфа, навпаки, закінчується двостоповиком, а основу становить АнЗ (Ан333333332).

Анб - 5 властивий віршеві П. Куліша «На чужині». У поезії відчуваємо гекзаметричний ритм:

І тебе вже оце не побачу, мій краю коханий,

Не побачу степів тих розкішних, гаїв тих співучих,

І поляжу без слави в могилі німій і нікому не знаній

І забудуть мене на Славуті-Дніпрі, на порогах ревучих [Куліш 1998: 481].

В окреслене десятиріччя поети звертаються також до врегульованого чергування різностопових та різнометричних трискладовиків (проте без широкого застосування, а лише експериментально). Так, І. Манжура у творі «Явдокії» (1 марта) поєднав у катренах амфібрахій та дактиль. Розмір названої поезії – Амф4Д4Амф4Д4. Вірш розпочинається чотиринаголосним дольниковим рядком:

Явдокії	–	перве	весінне
свято,	0100 1001010	Дк4	
Весело		свисне	сьогодні
бабак,	10010 01001	Д4	

Сьогодні ж із вирія вийде
чубата $\cup\cup\cup\cup\cup\cup\cup\cup\cup\cup\cup$ Амф4
Чайка, а з нею прилине і шпак [Манжура 1961:
131]. $\cup\cup\cup\cup\cup\cup\cup\cup\cup\cup\cup$ Д4

Подібну будову має ще один твір поета – переспів
«Зіронька ясна темненької ночі...», але в ньому дактилічні рядки
виступають першими (Д4Амф4Д4Амф4).

Упорядковане чергування дактилічних та амфібрахічних
рядків (Д4Амф2Д4Амф2) наявне у поезії Лесі Українки
«Співець» (1889):

Пишно займались багрянні
зорі $\cup\cup\cup\cup\cup\cup\cup\cup\cup\cup\cup$ Д4
Колись
навесні, $\cup\cup\cup\cup\cup$ Амф2
Любо лилися в пташиному
хорі $\cup\cup\cup\cup\cup\cup\cup\cup\cup\cup\cup$ Д4
Пісні голосні [Українка
1975: 62]. $\cup\cup\cup\cup\cup$ Амф2

Стисло підсумуємо розглянутий матеріал. 34% усіх
силабо-тонічних творів витримано в річищі трискладовиків.
Серед них традиційно превалювали амфібрахічні поезії (45%).
Поети Східної України застосували Амф2, Амф3, Амф4, Амф5 та
різностоповики. Переважали впорядковані різностопові розміри.
Дактилічні форми представлені Д2, Д3, Д4, Д5, Д6 та
різностоповиками. Найуживанішим був чотиристоповий дактиль.
З анапестичних розмірів поети використали Ан2, Ан3, Ан4 та
врегульовані різностоповики.

Отримані результати розширюють знання про українські
віршові форми 80-х років XIX століття, доповнюють наше
уявлення про українську версифікацію загалом.

Література: Білиловський 1981: Білиловський Кесар. В
чарах кохання: вибрані поезії; [упоряд., вступ. ст. і прим.
П. А. Дегтярєва]. – К.: Рад. письменник, 1981. – 158 с.;
Грінченко 1903: Грінченко Б. Твори: В 2 т.; [передм.
Б. Грінченка]. – К.: 3 друк. П. Барського, 1903. – Т. І.: Писання. –
500 с.; Грінченко 1963: Грінченко Б. Твори : у 2 т. / Б. Грінченко ;
[вступ. ст. І. І. Пільгука; упоряд. І. І. Пільгук, В. В. Яременко]. –

К.: АН УРСР, 1963. – Т. I. – 238 с.; Грінченко 1990: Грінченко Б. Твори : В 2 т.: Поетичні твори, оповідання, повісті / Б. Грінченко; [упоряд. В. В. Яременка; приміт. А. Г. Погрібного, В. В. Яременка; вступ. ст. і ред. тому А. Г. Погрібний]. – К.: Наук. думка, 1990. – Т. I. – 640 с. : портр. Жарко 1884: Жарко Я. В. Перші ліричні твори. – Полтава: Друк. Полтавського Губернського Правління, 1884. – Ч. I. – 124 с.; Кернеренко 1890: Кернеренко Грицько. Невеличкий збірник творів. – Х.: Тип. М. Ф. Зильберберга, 1890. – 49 с.; Кониський 1886: Кониський О. Порвані струни Яковенка: [поезії]. – Житомир : Изданіє Книжного Магазина П. Ф. Панчешникова, 1886. – 64 с.; Куліш 1998: Куліш Пантелеймон. Твори: У 2 т.; [ред. М. Д. Бернштейн]. – 2-ге вид. – К. : Наукова думка, 1998. – Т. 1: Прозові твори. Поетичні твори. Переспіви та переклади / [вступ. ст., упоряд. і прим. Є. К. Нахліка]. – 1998. – 752 с. – Т. 2: Поєми. Драматичні твори / [упоряд. і прим. В. М. Івашкова]. – 1998. – 768 с. : портр.; Манжура 1961: Манжура І. Твори; [упоряд. та прим. М. Д. Бернштейна]. – К.: Держлітвидав УРСР, 1961. – 429 с.; Пчілка 1886: Пчілка Олена Думки-мережанки: [поезії]. – К.: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкаго, 1886. – 97 с.; Романова 1896: Романова О. Пісні, думки, легенди / Одарка Романова. – К.: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкаго, 1896. – 56 с.; Самійленко 1990: Самійленко Володимир. Поетичні твори. Прозові твори. Драматичні твори. Переспіви та переклади. Статті та спогади; [вступ. ст., упоряд. і прим. М. Г. Чернопиского; ред. тому П. І. Орлик]. – К.: Наук. думка, 1990. – 602, [5] с.; Старицький 1963: Старицький Михайло. Твори: У 8 т.; [редкол.: М. Д. Бернштейн та ін., вступ. ст. М. П. Комишанченка]. – К.: Держлітвидав, 1963 – 1965. – Т. 1: Поетичні твори / [ред. І. І. Пільгук; прим. М. І. Дяченка]. – 1963. – 630 с.; Українка 1975: Українка Леся. Зібрання творів: В 12 т.; Академія наук УРСР; [редкол.: Є. С. Шаблювський (голова), М. Д. Бернштейн, М. О. Вишневська та ін.]. – К. : Наук. думка, 1975 – 1979. – Т. 1: Поезії / [ред. тому А. А. Каспрук; упоряд. та прим. Н. О. Вишневської]. – 1975. – 448 с.; Чернявський 1959: Чернявський М. Ф. Поезії; [упоряд., вступ. ст. і прим. О. Бабишкіна; редкол.: М. П. Бажан та ін.]. – К.: Рад. письменник, 1959. – 477 с.; Бабишкін 1963: Бабишкін О. Володимир

Самійленко. Літературно-критичний нарис / Олег Бабишкін. – К.: Держлітвидав України, 1963. – 166 с.; Бунчук 2000: Бунчук Борис. Віршування Івана Франка : моногр.; [наук. ред. д. філол. н., проф. Мельничук Б. І.] ; Чернів. держ. ун – т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці: Рута, 2000. – 308 с.; Бунчук 2001: Бунчук Борис. Віршування Лесі Українки 80-х років (метрика і ритміка) // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. пр. / [редкол.: Гуйванюк Н. В., Бабич Н. Д., Герман К. Ф. та ін.]. – Чернівці : Рута, 2001. – Вип. 108 : Слов'янська філологія. – С. 3 – 12.; Бунчук 2002: Бунчук Б. І. Еволюція віршування Пантелеймона Куліша: навч. посіб. ; Чернів. нац. Ун-т. ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : Рута, 2002. – 58 с.; Бунчук 2004: Бунчук Б. І. Віршування Михайла Старицького: навч. посіб.; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : Рута, 2004. – 48 с.; Бунчук 2005: Бунчук Борис. П'ятистоповий ямб у творчості Лесі Українки 80-х – 90-х років // Біблія і культура : зб. наук. ст. / [редкол.: Нямцу А., Ткач Л., Скаб М. та ін.]. – Чернівці: Рута, 2005. – Вип. 7. – С. 44 – 50.; Гаспаров 1984: Гаспаров М. Л. Очерк истории русского стиха. Метрика, ритмика, рифма, строфика. – М.: Наука, 1984. – 314 с.; Качуровський 1994: Качуровський І. Метрика : підруч.; [гол. ред. М. С. Тимошик, ред. Л. Л. Щербатенко]. – К.: Либідь, 1994. – 120 с.; Костенко 2006: Костенко Н. В. Українське віршування ХХ століття : навч. посіб. – 2-ге вид. випр. та допов. – К.: Київ. нац. Ун-т, 2006. – 287 с.; Любімова 2012: Любімова О. В. Ямб у творчості східноукраїнських поетів 80-х років ХІХ століття / Оксана Любімова // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Богдан Лепкий у полікультурному дискурсі України, Європи та Америки», присвяченій 140-річчю від дня народження Богдана Лепкого // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія літературознавство / За ред. д.ф.н., проф. М. П. Ткачука. – Вип. 36. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – С. 273 – 279.; Любімова 2013: Любімова О. В. Хорей у творчості поетів Східної України 80 –х років ХІХ століття / Оксана Любімова // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: Збірник наукових праць / [наук. ред. Попович М. М.] – Вип. – 645. Романо-слов'янський дискурс. –

Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. — С. 88 – 92.; Сидоренко 1980: Сидоренко Г. К. Від класичних нормативів до верлібру. – К.: Вища школа, 1980. – 182 с.

Олеся Мединська, к.філол. наук (Тернопіль)

УДК 821. 161. 2 -31

ББК 84. 4 (УКР)

Жанрово-композиційні інваріанти роману-хроніки Валерія Шевчука «Тіні зникомі»

У статті простежено жанрові пошуки письменника, проаналізовано сюжетно-композиційну структуру роману-хроніки Валерія Шевчука «Тіні зникомі». З'ясовано, що новим у композиції твору є міжжанрове поєднання науки й белетристики.

Ключові слова: роман-хроніка, жанр, сюжет, композиція, структура, наратив, компаративні паралелі, ретроспекція, іронія.

Medynska Olesia. Genre and composition invariants of the chronicle-novel «The Fading-away Shadows» by Valerii Shevchuk.

In the article the genre quest of the writer has been traced, the plot and composition structure of the novel-chronicle «The Fading-away Shadows» by Valerii Shevchuk has been analysed. The study revealed intergenre diffusion of the novel. The text itself combines belles-lettres, historical document, pamphlet, and scientific research. The absence of typical for prose story development is the original in the composition of the novel. Obligatory story elements, climax in its usual expression are absent.

Keywords: novel-chronicle, genre, plot, composition, structure, narrative, comparative parallels, retrospection, irony.

Роман-хроніка «Тіні зникомі» постав як художній інваріант творення знаменитого памфлета «Історія Русів», маємо, отже, своєрідну семантико-естетичну дистопію, коли жанрово-естетичні особливості одного твору інспірують їх аналогію в творі-«дублері». Характеризуючи естетику «Історії Русів», В. Шевчук наголосив, що в ній, «...маємо не так містифікацію, як своєрідну химерну, шифровану барокову гру»[Шевчук 1991: 25]. У стилі такої гри письменник творить ідейно-естетичний простір «Тіней зникомих». Сюжет і проблематика відтворюють собою не тільки версію творення «Історії Русів», а розпросторюються на